

УДК 339.138:332.144(477):330.322]«366»

JEL Classification: G11,M31,O32,R11,R42

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-4.92.06>

Ірина Буднікевич, д.е.н., професор,
<https://orcid.org/0000-0002-5466-6532>

Ірина Гавриш, к.е.н., асистент,
<https://orcid.org/0000-0001-7228-1022>

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
м. Чернівці

КРИТЕРІЇ ЕКСПЕРТНОГО ВИМІРУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ У ПОСТВОЄННІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ: МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХІД

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Поствоєнний трансформаційний період відбудови, реконструкції та розвитку регіонів України, безперечно, буде пов'язаний зі сталим розвитком, людським капіталом, креативною економікою, знаннями, інвестиціями та інноваціями. Нові цілі та завдання регіонального управління пов'язані з орієнтацією на різноманітність потреб та інтересів цільових аудиторій в регіоні, боротьбою за креативний капітал, інновації, інвестиційні ресурси, кошти та проекти, з підвищенням мобільності членів територіальних громад та зниженням ступеня їх «прив'язаності» до певного регіону/населеного пункту, розвитком ініціатив та оновленням компетенцій працівників органів регіонального управління.

Мета дослідження – обґрунтування критеріїв експертного виміру інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів у поствоєнній трансформації України, які лежать в основі мультикомпонентної методики оцінки, орієнтованої на маркетинговий підхід до розуміння проблематики формування та розвитку привабливості регіону. **Методологія.** У процесі дослідження були використані: методи логічного узагальнення, синтезу, аналізу та порівняння – для визначення сутності та критеріїв оцінки інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів; метод класифікації – для визначення критеріїв інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів; метод кабінетного дослідження для підбору практичних кейсів; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень.

Результати. У статті обґрунтовані критерії експертного виміру інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів у поствоєнній трансформації України. Визначено суть маркетингового підходу до розуміння й оцінки інвестиційної та інноваційної привабливості регіону. Запропоновано включити в методику показників оцінки інвестиційної привабливості регіону в блок статистичної оцінки додатковий індекс «Індекс збитків та руйнувань, завданих регіонам та громадам під час повномасштабного вторгнення та потреб в реконструкції та розвитку», який в майбутньому повинен

наповнитися відповідними показниками. Для проведення експертної суб'єктивної оцінки інвестиційної привабливості сформована деталізована характеристика тих суб'єктивних критеріїв, які визначають привабливість регіону з позицій інвестора. Зроблено висновок про доцільність застосування маркетингового підходу до інвестиційної привабливості регіону та її експертна оцінка. **Практичне значення.** Експертний вимір дозволяє сформулювати комплексне уявлення про вплив критеріїв на інвестиційну та інноваційну привабливість регіону, визначити характерні риси привабливості, конкретизувати напрямки її диференціації для різних регіонів.

Ключові слова: регіон, інвестиційна привабливість регіону, інноваційна привабливість регіону, інноваційна культура, маркетинговий підхід, мультикомпонентна методика оцінювання, експертний вимір, критерії оцінки, поствоєнна трансформація.

Кількість джерел: 20.

Iryna Budnikevych, Doctor of Economic Science, Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-5466-6532>

Iryna Havrysh, Candidate of Economic Sciences,
Assistant Professor,
<https://orcid.org/0000-0001-7228-1022>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

CRITERIA FOR EXPERT MEASUREMENT OF INVESTMENT AND INNOVATION ATTRACTIVENESS OF REGIONS IN CONTINUOUS TRANSFORMATION OF UKRAINE: MARKETING APPROACH

Summary

The article substantiates the criteria for expert measurement of the investment and innovation attractiveness of regions in the post-war transformation of Ukraine, which are the basis of a multi-component assessment methodology focused on a marketing approach to understanding the issues of formation and development of the attractiveness of the region. It is emphasized that traditionally investment attractiveness is inseparable from innovative attractiveness, but each of them is an independent economic category - with its own goals, factors, signs, characteristics, assessment methods, formation and development mechanisms.

The need to apply a multi-component method of assessing the attractiveness of the region, which involves the assessment of statistical indicators, expert assessment of qualitative criteria of attractiveness, which specify and more adequately characterize the attractiveness of the region for defined target audiences, and marketing research, the directions of which are determined by the problems of target audiences, has been confirmed. It is proposed to include an additional index «Index of damage and destruction caused to regions and communities during a full-scale invasion and needs for reconstruction and development» in the methodology for assessing the region's investment attractiveness in the statistical assessment block, which

should be filled with relevant indicators in the future. It is noted that the objectively existing characteristics of the region are not always a measure of its investment potential, so it is necessary to take into account the subjective factor in the process of making an investment decision, that is, its expert dimension.

It was concluded that the marketing approach to the investment attractiveness of the region and its expert assessment will allow taking into account the judgments, ideas, preferences and opinions of specialists in regional studies, business representatives, regional and public leaders, scientists, decision-makers, etc., who have official, unofficial, sometimes with hidden information about the manifestation of the characteristic features of the region, etc.

Keywords: region, investment attractiveness of the region, innovative attractiveness of the region, innovative culture, marketing approach, multi-component evaluation method, expert measurement, evaluation criteria, post-war transformation.

Number of sources – 20.

Актуальність. Постановка проблеми. Поствоєнний трансформаційний період відбудови, реконструкції та розвитку регіонів України, безперечно, буде пов'язаний зі сталим розвитком, людським капіталом, креативною економікою, знаннями, інвестиціями та інноваціями. Нові цілі та завдання регіонального управління пов'язані з орієнтацією на різноманітність потреб та інтересів цільових аудиторій в регіоні, боротьбою за креативний капітал, інновації, інвестиційні ресурси, кошти та проекти, з підвищенням мобільності членів територіальних громад та зниженням ступеня їх «прив'язаності» до певного регіону/населеного пункту, розвитком ініціатив та оновленням компетенцій працівників органів регіонального управління. Дослідження привабливості регіону є одним з ключових джерел отримання інформації для цільових аудиторій: інвесторам – для прийняття інвестиційних рішень в повоєнній відбудові України; місцевому бізнесу – для визначення доцільності розширення, інноваційного оновлення, відкриття бізнесу на звільнених територіях, а для національного – визначення векторів регіональної експансії; регіональним органам влади та органам місцевого самоврядування – для розробки регіональної політики привабливості; населенню – для прийняття рішення про перебування та участь у відбудові власного регіону, про переїзд в інші регіони країни або інші країни, для оновлення знань, підвищення кваліфікації,

здобуття нових професій, туристам – для визначення напрямів та доцільності майбутніх подорожей з урахуванням безпекових, екологічних, соціальних, емоційних, економічних маркерів.

Традиційний статистичний аналіз дає можливість проводити оцінку кількісних показників, пропонованих офіційними статистичними джерелами, які характеризують рівень привабливості регіону для цільової аудиторії інвесторів, визначити регіони, які знаходяться у зоні високої, достатньої, прийнятної та низької інвестиційної привабливості. Для повноцінної оцінки інвестиційної та інноваційної привабливості регіону необхідно враховувати також набір суб'єктивних якісних маркерів, що лежать в основі експертних оцінок (вимірів). Синтез методик дозволяє отримати коректний результат, який дозволить сформулювати стратегії регіонального розвитку.

Метою статі є обґрунтування критеріїв експертного виміру інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів у поствоєнній трансформації України, які лежать в основі мультикомпонентної методики оцінки, орієнтованої на маркетинговий підхід до розуміння проблематики формування та розвитку привабливості регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання привабливості територій (країн, регіонів, міст) активно обговорюються дослідниками, науковими інститутами, консалтинговими установами, громадськими організаціями, особливо в плані її окремих видів. Природу, суть, статистичні та експертні виміри, розвиток інвестиційного забезпечення, інвестиційної привабливості досліджували І. Вахович, А. Вдовічен, А. Гайдуцький, П. Дащук, І. Заблодська, Г. Замазєєва, Г. Корепанов, С. Іщук, Л. Ковальська, Л. Петкова, О. Савлук, Т. Уманець, О. Шаповалов, І. Шевчук, С. Шульц, О. Ястремська та інші. Сьогодні дослідники, експерти, маркетингові та консалтингові компанії, громадські організації, засоби масової інформації, професійні платформи пропонують безліч методик оцінки привабливості регіонів, кожна з яких має і переваги, і певні недоліки, які ускладнюють повноцінне сприйняття та оцінку привабливості регіону. На наш погляд, єдиного універсального підходу до оцінки привабливості регіону не існує і не може існувати,

жодна з методик не може претендувати на статус еталонної чи унікальної. Але в основі рішень представників основних цільових аудиторій – інвестора, бізнесового сектора, реципієнта, туриста, жителя, стейкхолдера – лежать їхні інтереси та ризики, а відтак вони повинні мати методика, яка дозволить оцінити привабливість регіону саме для них, з урахуванням їхніх інтересів, переваг, намірів та особливостей. Для повноцінної оцінки привабливості регіону необхідно враховувати як набір об'єктивних кількісних показників, так і суб'єктивні якісні маркери, які є не менш важливими і більшою мірою характеризують привабливість для окремих цільових аудиторій. Наприклад, індекс «привабливості світових держав» Portland будується з двох частин, що включають об'єктивні і суб'єктивні показники в пропорції 70 і 30%.

Результати дослідження. Інвестиційна привабливість, за маркетинговим підходом, на наш погляд, «виражає рівень задоволення очікувань бенефіціарів інвестиційної діяльності від універсальних (об'єктивних та суб'єктивних) умов (ознак, переваг, уявлень, можливостей та обмежень) для залучення інвестицій та трансформації їх у проекти, виробництва, продукцію та послуги на рівні окремого регіону» [4]. Орієнтація на інтереси, переваги та вимоги інвестора прослідковуються у багатьох визначеннях категорії «інвестиційна привабливість». Автори підкреслюють цілком природне бажання та наміри потенційного інвестора у задоволенні власних інтересів: отримати максимальний прибутку, збільшити капітал, знизити вартість ресурсів, мінімізувати можливі ризики. Однак поза увагою залишаються соціально-відповідальні, соціально-етичні, партнерські, паритетні аспекти інвестиційної привабливості, коли інвестор, «заходячи» в регіон, бере на себе зобов'язання розв'язання регіональних проблем (відповідальне залучення місцевих трудових ресурсів, підвищення інноваційності регіональної економіки, співпраця з місцевими ЗВО, представленість місцевих продуктів у нових торговельних закладах, створення соціальної інфраструктури тощо), отримуючи законні преференції, супровід та підтримку від органів місцевої влади, злагоду у стосунках з громадськістю, органічний вхід на регіональний ринок.

Традиційно інвестиційна привабливість невіддільна від інноваційної привабливості, однак кожна з них є самостійною економічною категорією – з власними цілями, чинниками, ознаками, характеристиками, методиками оцінки, механізмами формування та розвитку. Інноваційна привабливість регіону визначає можливості його позиціонування як інноваційного регіону, формується ознаками, чинниками та умовами, можливостями та обмеженнями, засобами та інструментами, створення, підтримки комфортного інституційного середовища, яке сприяє продукуванню та впровадженню інновацій, розвитку інститутів підтримки інноваційного та венчурного підприємництва, зростанню внеску об'єктів інтелектуальної власності в інноваційний розвиток, залученню потенційних венчурних інвесторів та створенню наукомістких виробництв. Інноваційна привабливість регіону формується розвитком інноваційної культури, яка покликана забезпечити: «розвиток творчих навичок людини незалежно від вікових та професійних обмежень; здобуття якісної освіти; достатній ступінь наукової та економічної свободи; здібність втілювати знання в конкретні проекти та товари; вміння організувати та управляти інноваційними процесами на усіх його стадіях» [3].

Інноваційна привабливість регіону відображає: задекларовану стратегію інноваційного розвитку – мета, цілі, стратегії, основні джерела інновацій, механізми та тригери інноваційного розвитку, суб'єкти та об'єкти інновацій; ступінь інтенсивності та ефективності інноваційних процесів у регіоні, патентна активність; форми інтеграції науки, освіт та виробництва; рівень інноваційної відкритості, умови для залучення та передачі знань; рівень сприйняття інновацій; інноваційність освітньої системи; інноваційну стійкість регіону; інноваційний імідж та інноваційну культуру регіону; успішність регіонального бізнесу на ринку інновацій; умови роботи, відпочинку та розвитку креативного класу, функціонування креативних студій; рівень адаптивності регіону до інновацій; рівень автоматизації, діджиталізації, комп'ютеризації; ефективність комунікацій; форми і методи взаємодії учасників інноваційної регіональної системи.

Запропонована І. Гавриш [6] мультикомпонентна методика оцінювання привабливості регіону передбачає взаємоузгодження та

порівняння статистичної та експертної оцінки із доповненням статистичного аналізу офіційних кількісних показників експертними оцінками якісних критеріїв привабливості, які конкретизують та більш адекватно характеризують привабливість регіону для визначених цільових аудиторій. Розроблена багатокomпонентна методика оцінки інвестиційної привабливості регіону включає три блоки, що забезпечить різноманітність підходів до її формування:

- Блок 1. Оцінка інвестиційної привабливості регіону на основі наявних доступних даних офіційної статистичної інформації.

- Блок 2. Експертна методика базується на дослідженні уявлень та думок інвесторів, представників бізнесу, регіональних та громадських лідерів, науковців, осіб, що приймають рішення, тощо.

- Блок 3. Маркетингові дослідження, напрями яких визначаються проблемами цільових аудиторій.

До раніш включених в нашу методику показників оцінки інвестиційної привабливості регіону [6-7] доцільно додати ще один індекс – «індекс збитків та руйнувань», який в майбутньому повинен наповнитися показниками оцінки збитків, завданих регіонам і громадам під час повномасштабного вторгнення і потребами реконструкції й розвитку: сума прямих збитків, завданих інфраструктурі; екологічні збитки (збитки довкіллю); оцінка втрати житлового фонду; потреби в реконструкції та розвитку (відновлення енергетики, житла, критичної та соціальної інфраструктури, базові послуги для найбільш уразливих верств населення, управління небезпекою вибухонебезпечних захворювань та розвиток приватного сектору); вартість відбудови; вартість обладнання та інші. Спільний проєкт Світового банку, Уряду України, Європейської Комісії та Організації Об'єднаних Націй Rapid Damage and Needs Assessments (RDNA2 та RDNA3) визначає: «пошкодження (damage) – як прями втрати від знищення чи ушкодження фізичних активів та інфраструктури, що виражені в грошовій формі, на основі вартості заміни чи ремонту втрачених активів за цінами, діючими до початку війни; потреби (needs) – як вартість відновлення довоєнної нормальності через проведення таких робіт, як ремонт, відбудова й

реалізація зусиль щодо модернізації, підвищення енергоефективності, з урахуванням інфляції, підвищення страхових премій тощо» [19]. Онлайн-платформа REACH надає доступ до звітів, інформаційних бюлетенів, карт та інших інформаційних продуктів, проводить глибокий аналіз у контексті кризи, катастрофи та переміщення, безпосередньо впливає на надання допомоги та прийняття рішень. На окремій сторінці презентовані результати останніх досліджень щодо ситуації в Україні [17].

Фахівці Міжнародного фонду «Відродження» у межах проєкту «Швидка аналітика для прозорості і підзвітної відбудови» фіксують «відсутність єдиного підходу до підрахунку збитків та, відповідно, оцінки загальних потреб у ресурсах для відновлення України. Проте реєстрація руйнувань дає можливість для точкового відновлення та реконструкції пошкоджених об'єктів завдяки оцінці вартості проєктів під час планування та реалізації. У цьому контексті важливо систематизувати інформацію про об'єкти, які відновлюються, і ступінь їхньої завершеності. Це допоможе уникнути дублювання проєктів та спростить пошук спільного фінансування для тих, хто потребує завершення» [12].

Використання кількісних показників офіційної статистичної інформації неповною мірою характеризує привабливість регіону, необхідним є доповнення статистичного аналізу експертними оцінками. На основі компіляції методик експертної оцінки інвестиційної привабливості [1; 10; 15; 16] та власних напрацювань автора був запропонований перелік критеріїв, які характеризують привабливість для цільової аудиторії інвесторів. Більшість критеріїв широко використовується у теорії та практиці регіоналістики для характеристики різних рис привабливості регіону, а деякі потребують певного пояснення.

Соціально-економічний розвиток. Експертами оцінюється комплексне сприйняття позиції та вектору розвитку території з точки зору спеціалістів-регіоналістів, враховуються рівень регіонального соціально-економічного розвитку, стан чинників розвитку, гострота проблем та суперечностей процесів децентралізації; внутрішньо-регіональні диспропорції та суперечності тощо.

Позиціонування регіону. Визначає можливості його позиціонування як регіону, дружнього до інвесторів або інноваційного регіону (формується ознаками, чинниками та умовами, можливостями й обмеженнями, засобами та інструментами, створення, підтримки комфортного інституційного середовища продукування, впровадження та розповсюдження інновацій).

Спеціалізація регіону. Оцінюється наявність та рівень розвиненості спеціалізованих галузей та видів економічної діяльності, які здатні забезпечити унікальність і привабливість регіону, формують істотні конкурентні переваги, відкривають нові можливості.

Адаптивність до інвестицій та інновацій. Кількісна та якісна характеристика, яка відображає стан соціокультурного середовища як здатність суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності регіону адекватно реагувати на зміни факторів зовнішнього середовища і розробляти / коригувати узгоджені стратегічні плани розвитку на рівні країни, регіону, галузі, підприємства, окремого проєкту або інвестора.

Вартість робочої сили. Оцінюється середній рівень оплати праці, соціальні відрахування, витрати на найм та підготовку працівників відповідного фаху і кваліфікації, вартість і якість життя експатів (оренда / ціни на нерухомість, рівень цін на комунальні послуги), витрати, пов'язані з відрядженнями. За інших рівних умов низька заробітна плата позитивно впливає на інвестиційну привабливість регіонів для витратоорієнтованих інвесторів (працемісткі виробництва, цехи європейських виробників або дрібних підприємців в плані їх перенесення на прикордонні території), але знижує можливості для залучення інноваційних виробництв, яким потрібні висококваліфіковані дорогі працівники.

Якість робочої сили. Оцінюється рівень розвитку людського капіталу, рівень економічної активності, безробіття, освіти, міграції, природного приросту населення, рівень захворюваності і забезпечення лікарями, програми запобігання міграції населення (особливо молоді).

Кваліфікація менеджменту. Оцінюється якість та кваліфікація управлінців середньої та вищої ланки, які можуть бути найняті для реалізації інвестиційних проєктів, наявність кваліфікаційних

диспропорцій між попитом та пропозицією регіонального ринку праці, узгодженість програм регіональної освітньої системи та потреб ринку праці, можливості набуття нових умінь та навичок.

Інноваційний потенціал. Здатність регіону створювати, приймати та абсорбувати інновації в різних сферах, насиченість науковими та освітніми закладами, рівень інноваційної культури регіону та традиції сприйняття нововведень, креативність населення. Наприклад, Німеччина рушійною силою економічного розвитку країни та її регіонів вважає саме інноваційний потенціал, для формування та зміцнення якого у НДДКР інвестується більш як 3% ВВП. У лютому 2023 року було представлено нову стратегію інноваційного розвитку Німеччини «Стратегія майбутніх досліджень та інновацій» [20], для досягнення зазначених цільових орієнтирів якої автори планують посилити регіональний рівень управління інноваціям, знизити бюрократизацію, додати елементи інтелектуального регулювання, розвинути механізм регіональних інноваційних мереж для підтримки наукових досліджень та розробок на ранній стадії, для прискорення трансферу технологій [18]. Новостворена Німецька агенція з трансферу та інновацій (Deutsche Agentur für Transfer und Innovation, DATI) орієнтується на залучення до процесу створення інновацій університетів прикладних наук та малих і середніх університетів, забезпечення трансферу технологій та роботу з регіонами, включаючи реалізацію програми розумної спеціалізації. Для залучення міжнародних кваліфікованих працівників та полегшення їх доступу до німецького ринку праці розробляється цифровий сервіс «Карта можливостей». Функціонал сервісу включає: бальну оцінку компетенцій потенційних кандидатів на працевлаштування; платформу для пошуку відповідних місць роботи та залучення фахівців у сфери, що особливо потребують притоку талановитих кадрів; оптимізація імміграційних процедур; оцифрування процесу визнання кваліфікацій та дипломів, отриманих за кордоном; розширення можливостей для перекваліфікації фахівців, вивчення ними мови та прискореної інтеграції в німецьке суспільство. Згідно з цією Стратегією, одним із пріоритетів у Німеччині на найближчі роки стане розвиток цифрових

компетенцій, цифрової інфраструктурі, формування культури використання даних в освіті та науці. За допомогою стратегії «Інноваційні регіони» федеральний уряд прагне створити міжнародні регіони-маяки з винятковими інноваційними екосистемами, інноваційним потенціалом, що змінює ринок, і видатною динамікою інновацій у певній предметній галузі.

Розвиток інноваційної культури у регіоні. Характеризує «рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості і суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах» [8]. У своїх попередніх працях нами запропоновано ввести в перелік такі індикатори: «...якісні показники інноваційної підготовки студентів, наприклад оцінювати частку спецкурсів у навчальних програмах, наявність управлінських та економічних курсів в підготовці інженерів, участь студентів у наукових і творчих роботах тощо, а також оцінювати інноваційність підприємств, що функціонують у регіоні не тільки за часткою інноваційної продукції, а за ступенем розвитку елементів інноваційної культури – інноваційна місія підприємства, інноваційні цілі, підтримка змін у всіх підсистемах управління, стимулювання безперервної освіти працівників, стимулювання нововведень, система заохочення творчості тощо» [3].

Купівельна активність населення. Оцінка здійснюється за двома основними вимірами: кількість споживачів продукції; кошти, що витрачаються споживачами. Регіон з меншою чисельністю жителів, але з більшими доходами є більш інвестиційно привабливим, оскільки має більшу кількість жителів, але менший рівень доходів (та, відповідно, витрат). За методологією соціологічної компанії Info Sapiens (раніше проводила компанія GfK Ukraine) укладається щомісячний індекс споживчих настроїв як індекс поточного особистого матеріального становища й очікувань його зміни.

Інституційні умови для реалізації проєктів. При експертній оцінці увага концентрується на аналізі технічних і технологічних аспектів реалізації проєктів та маркетингових елементів реалізації продуктів, ступінь впливу зовнішніх (політичних, економічних, соціокультурних, правових тощо) і внутрішніх (рівня кваліфікації персоналу, залученого

до проведення проєкту, менеджменту організації, яка здійснює проєкт та ін.) факторів на можливість успішної реалізації інвестиційних проєктів у регіоні.

Діловий клімат. Оцінюється наявність комфортних умов інвестування, які впливають на переваги потенційного інвестора у виборі того чи іншого об'єкта інвестицій, показників політичного, економічного і соціального середовища.

Вплив корупції. Оцінювання додаткових витрат, які мусить здійснювати інвестор у процесі підготовки та реалізації інвестиційного проєкту. Оцінюється розповсюдженість явища та його вплив на господарську діяльність. Як зазначив А. Вдовічен, «Україна, як і десятки інших країн, зобов'язалася захищати іноземні інвестиції, у тому числі уникати застосування заходів, які є необґрунтованими, надмірними або дискримінаційними» [5]. Індекс сприйняття корупції громадянами (ІСКГ) dsl Transparency International було обчислено на основі відповідей респондентів на запитання про те, наскільки, на їхню думку, корупція є поширеною у владних структурах України та серед державних службовців. У 2022 році Україна посіла 116 місце зі 180 досліджених країн. У 2012 році Україна посідала 144-те місце (із 174 країн, досліджених протягом року) [9].

Дотримання прав власності. Оцінювання масштабів рейдерства, процесу вирішення спорів щодо прав власності, терпимість стосовно інрегіональних та іноземних інвесторів тощо.

Стабільність регіональної політики. Оцінюється здатність регіону в своєму соціально-економічному та політичному розвитку протистояти внутрішнім і зовнішнім дезорганізуючим впливам та нейтралізувати їх, легітимність, визначеність, послідовність, ефективність діяльності владних структур, сталість норм цінностей політичної культури, стійкість політичних відносин.

Історія (досвід) реалізації інвестиційних та інноваційних проєктів. Оцінюється успішний досвід реалізації інвестиційних й інноваційних проєктів, що генерує демонстраційний ефект (demonstration effect) [15].

Непередбачувані, але вагомні умови. Характеризують як ступінь невизначеності (ризик) при прийнятті рішення щодо реалізації

інвестиційного проекту, так і неспецифічні вирашні обставини, які схилять інвестора (бенефіціара) прийняти рішення на користь того чи іншого регіону (особисті уподобання, знайомства, симпатії, прихильності тощо).

Регіональна інфраструктура та логістична система. Оцінювання загальної ситуації в регіоні та системи адміністрування стосовно стану комунікацій, постачання води, водовідведення, захисту, телекомунікації та системи транспортного обслуговування матеріальних та пасажирських потоків, можливість інтегрувати внутрішньорегіональні, міжрегіональні та транзитні потоки.

Екологічні вимоги та обмеження. Оцінюються екологічні умови для формування внутрішніх інвестиційних ресурсів і залучення зовнішніх інвестицій та рівня ефективності реалізації існуючих екологічних інвестиційних програм [2]; дієвих механізмів стимулювання інвестиційних процесів у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованих на запобігання і ліквідацію екологічно обумовленого інвестиційного збитку ще на фазах формування інвестиційної привабливості регіону.

Розвиненість та доступність інформаційно-комунікаційних мереж. Оцінюється доступність мереж для приватних та державних установ, у тому числі на віддалених територіях, наявності мереж нового покоління, розвиток інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету, наявності громадських зон вільного доступу до Інтернету, розвиток цифрового ефірного телебачення, впровадження та широке використання навігаційно-інформаційних систем, рівень надання адміністративних послуг в електронному вигляді, розвиток «електронного самоврядування», наявності Інтернет-порталу для інвесторів.

Регіональні преференції, податки та збори. Експертами оцінюється наявності, різноманітності та ефективності заохочувальних схем, програм, процедур, інструментів, що пропонуються місцевими органами влади для інвесторів. У Німеччині фірми, що відкривають у відсталих регіонах робочі місця в сфері прийняття рішень (вищий менеджмент) або науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, отримують спеціальні субсидії. Аналогічна практика існує в

Австрії, Швеції та низці інших країн. Це пов'язано з тим, що менеджмент все більшою мірою починає відчувати визначальний вплив наявності креативного (творчого) кадрового потенціалу регіону на його інвестиційну та бізнесову привабливість в умовах кризи.

Географічне розміщення та природні ресурси. Оцінюються характеристики природного довкілля, сприятливі або несприятливі для інвестиційної діяльності природні властивості регіонального ландшафту (клімат, рельєф, геологічна будова (висока сейсмічність), внутрішні води, фауна та флора, ґрунти).

Ділова культура, лояльність та толерантність. Оцінювання експертами толерантного ставлення до різноманіття культур світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості, етнічна лояльність та толерантність – терпимість до будь-яких проявів іноетнічного менталітету (у поведінці, способі життя, характері, висловлюваннях тощо) [13; 14].

Безпека інвестицій. Визначаються можливістю здійснювати капітальні вкладення і виробничі нагромадження на рівні, який гарантує достатні темпи розширеного відтворення, технологічного переозброєння і реструктуризації економіки, що збільшує потенціал захисту економічних інтересів від загроз різного походження. Ми згодні з А. Вдовіченим, що «для українського уряду важливо усвідомлювати зобов'язання перед іноземними інвесторами, що впливають із міжнародних договорів про захист інвестицій» [5].

Регіональна інвестиційна політика та регіональний менеджмент. Оцінюється процес адміністрування і супровід інвестиційних проєктів (витрати часу на реєстрацію підприємств, наявність чи відсутність так званого «єдиного вікна» тощо), можливість взаємодії та прозорість роботи органів влади. Хоча значна кількість правил та процедур, що стосуються діяльності підприємств, визначаються на рівні всієї країни, частина з них приймається на місцях. Як зазначають експерти, персональний контроль вищого керівництва регіону за реалізацією інвестиційних проєктів може переконати службовців різних відділів і департаментів у пріоритетному вирішенні проблем інвесторів [1].

Інноваційний та інвестиційний імідж регіону. Оцінювання сприйняття інвесторами інноваційного та інвестиційного клімату

регіону, емоційних і раціональних уявлень, що формуються при порівнянні всіх ознак території, власного досвіду людей і чуток, які впливають на створення певного цілісного образу [11].

Таким чином, об'єктивно існуючі характеристики регіону не завжди є мірилом його інвестиційного потенціалу, тому необхідно враховувати суб'єктивний фактор у процесі прийняття інвестиційного рішення. Для проведення експертної суб'єктивної оцінки інвестиційної та інноваційної привабливості нами сформована деталізована характеристика тих суб'єктивних критеріїв, які визначають привабливість регіону з позицій цільових аудиторій регіону. Вони можуть стати тими точками диференціації, які у перспективі виступатимуть основою у маркетингових програмах підтримки (просування) привабливості регіону, орієнтованих на цільову аудиторію інвесторів.

Фокусування експертної оцінки на привабливості регіону визначає різноманітність та багатоаспектність тих критеріїв, які потребують якісної експертної оцінки. Експертна оцінка спрямована на уточнення визначальних критеріїв оцінки різних видів привабливості регіонів, що дозволить сформуванню комплексне уявлення про їхній вплив на різні види привабливості регіону, визначити характерні риси привабливості, конкретизувати напрямки її диференціації для різних регіонів та цільових аудиторій. Експертна оцінка інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів передбачає врахування суджень, уявлень, переваг та думок спеціалістів з регіоналістики, представників бізнесу, регіональних та громадських лідерів, науковців, осіб, що приймають рішення тощо, оскільки саме вони володіють офіційною, неофіційною, іноді прихованою інформацією про прояв характерних ознак регіону, умови та особливості реалізації регіональних проєктів різної спрямованості, специфіку та структуру регіонального тіньового бізнесу, сильні та слабкі сторони регіонального менеджменту тощо. В наших подальших дослідженнях ми презентуємо результати експертної оцінки інвестиційної та інноваційної привабливості окремих регіонів та порівняємо їх з даними наших попередніх розвідок.

Список використаних джерел:

1. Адамчик Я. Копитек М., Одзімек В., Пйонтковська М. Посібник і залучення інвестицій. Підготовлено в рамках проекту «Школа залучення інвестицій для західноукраїнських органів місцевої влади». URL: <http://cehrin.org.ua/chrin-ngo/wp-content/uploads/2015/11.pdf>
2. Андреева Н. М. Теоретичні основи екологізації інвестиційної діяльності в Україні. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2005. Вип. 15.6. С. 314–320.
3. Буднікевич І. М., Немцева І. А. Інноваційна культура в процесах формування людського потенціалу України. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наук. праць*. 2005. Вип. 233. Економіка. С. 66–71.
4. Буднікевич І. М., Гавриш І. І. Інвестиційна привабливість сучасних форм організацій економіки регіону. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наук. праць*. 2018. Вип. 797. Економіка. С. 17–25.
5. Вдовічен А., Вдовічена О. Боднараш І. Особливості інвестування в умовах пандемії. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2020. Вип. IV (80). Економічні науки. С. 21–33.
6. Гавриш І. І. Методика порівняльної оцінки привабливості регіону для різних цільових аудиторій. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 46. С. 5–12.
7. Гавриш І. І. Порівняльна оцінка інвестиційної привабливості регіонів на основі наявних статистичних даних. *Моделювання регіональної економіки : збірник наук. пр.* 2016. №4. С. 226–241.
8. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №13. Ст. 93.
9. Індекс сприйняття корупції – 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2022/>
10. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с.
11. Макаренко М. В. Імідж регіону як головний чинник його конкурентоспроможності. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №2. С. 180–187. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
12. Мігаль М. Відбудова в регіонах та громадах: як підраховують збитки. URL: <https://iaa.org.ua/articles/reconstruction-in-regions-and-communities-how-losses-are-calculated/>
13. Оцінка стану толерантності українського суспільства: ризики і можливості для формування національної єдності. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/500/>
14. Результати соціологічного дослідження «Що українці знають та думають про права людини: оцінка змін (2016–2020)». URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2020/12/what-ukrainians-know-and-think-about-human-rights2020.pdf?fbclid=IwAR1HnNqB-zvV1zVQmGpUYFQGLbx_T2TTXu5gc5qBBJtCLEj8ommmFIyAaFs
15. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: https://www.invest-lvivregion.com/UserFiles/File/Rejting_invest.pdf.
16. Сайт компанії GfK. URL: <http://www.gfk.com/uk-ua/>
17. Reach Resource Centre. UKRAINE. URL: <https://www.reachresourcecentre.info/country/ukraine/>
18. Strategien und strategieähnliche Maßnahmen im Rahmen der Zukunftsstrategie Forschung und Innovation. URL: https://www.bmbf.de/bmbf/de/forschung/zukunftsstrategie/publikationen/zukunftsstrategie-strategien-ma%C3%9Fnahmen.pdf?__blob=publicationFile&v=8
19. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022 – February 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>
20. Zukunftsstrategie Forschung und Innovation. URL: https://www.bmbf.de/SharedDocs/Publikationen/de/bmbf/1/730650_Zukunftsstrategie_Forschung_und_Innovation.pdf

Reference:

1. Adamchyk, Ya., Kopitek, M., Odzimek, V., Piontkovska, M. (2015). Guide and investment attraction. Prepared within the framework of the project "Investment Attraction School for Western Ukrainian Local Authorities. URL: <http://cehrin.org.ua/chrin-ngo/wp-content/uploads/2015/11.pdf> (in Ukr.).
2. Andreeva, N.M. (2005). Theoretical foundations of greening of investment activities in Ukraine. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy [Scientific Bulletin of UNFU]*, vol. 15.6, pp. 314–320 (in Ukr.).
3. Budnikevich, I.M., Nemtseva, I.A. (2005). Innovative culture in the processes of formation of human potential of Ukraine. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk nauk. prats [Scientific Bulletin of Chernivtsi University: Collection of Science]*, vol. 233, pp. 66-71 (in Ukr.).
4. Budnikevych, I., Havrysh, I. (2018). Investment attractiveness of modern forms of organization of the region's economy. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk nauk. prats. [Scientific Bulletin of Chernivtsi University: Collection of Sciences]*. Economy. Vol. 797. P. 17-25 (in Ukr.).
5. Vdovichen, A., Vdovichena, O. Bodnarash, I. (2020). Peculiarities of investing in pandemic conditions. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu [Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute]*, vol. IV (80), pp. 21-33 (in Ukr.).
6. Gavrysh, I.I.(2017) Method of comparative evaluation of the region attractiveness for various target audiences. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnologichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Collection of scientific papers of the Cherkasy State University of Technology. Series: Economic Sciences]*, vol. 46, pp. 5-12 (in Ukr.).
7. Havrysh, I.I. (2016). Comparative assessment of investment attractiveness of regions based on available static data. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky : Zbirnyk naukovykh prats [Modeling of the regional economy: Collection of scientific papers]*, Issue 4, pp. 226–241 (in Ukr.).
8. *On Priority Areas of Innovative Activity in Ukraine*, Law of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. No. 13. Article 93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (in Ukr.).
9. Index of perception of corruption – (2022). URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryynyattya-koruptsiyi-2022/> (in Ukr.).
10. Infrastructure of the regions of Ukraine (2017). Priorities of modernization. Analytical research. NGO «Polish Foundation for International and Regional Studies», Friedrich Ebert Foundation. Kyiv, 108 p. (in Ukr.).
11. Makarenko, M.V. (2012). The image of the region as the main factor of its competitiveness. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of the economy]*, Issue 2, pp. 180–187. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (in Ukr.).
12. Mihal, M. Reconstruction in regions and communities: how damages are calculated. URL: <https://iaa.org.ua/articles/reconstruction-in-regions-and-communities-how-losses-are-calculated/> (in Ukr.).
13. Assessment of the state of tolerance of Ukrainian society: risks and opportunities for the formation of national unity. Analytical note. National Institute of Strategic Studies. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/500/> (in Ukr.).
14. Results of the sociological study «What Ukrainians know and think about human rights: assessment of changes (2016–2020)». URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2020/12/what-ukrainians-know-and-think-about-human-rights2020.pdf?fbclid=IwAR1HnNqB-zvV1zVQmGpUYFQ0GLbx_T2TTXu5gc5qBBJtCLEj8ommFIyAaFs (in Ukr.).
15. Investment attractiveness rating of regions. Institute of Economic Research and Political Consulting. URL: https://www.invest-lvivregion.com/UserFiles/File/Rejting_invest.pdf (in Ukr.).
16. GfK. URL: <http://www.gfk.com/uk-ua> (in Ukr.).
17. Reach Resource Centre. UKRAINE. URL: <https://www.reachresourcecentre.info/country/ukraine/>
18. Strategien und strategieähnliche Maßnahmen im Rahmen der Zukunftsstrategie Forschung und

РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ

Innovation. URL: https://www.bmbf.de/bmbf/de/forschung/zukunftsstrategie/publikationen/zukunftsstrategie-strategien-ma%C3%9Fnahmen.pdf?__blob=publicationFile&v=8

19. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022 – February 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

20. Zukunftsstrategie Forschung und Innovation. URL: https://www.bmbf.de/SharedDocs/Publikationen/de/bmbf/1/730650_Zukunftsstrategie_Forschung_und_Innovation.pdf

УДК 658.8:332.1

JEL Classification: M21, M31, R58

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-4.92.07>

Василь Кифяк, д.е.н., професор,

<https://orcid.org/0000-0001-7632-5248>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,

Олександр Кифяк, д.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0003-3689-8548>

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
м. Чернівці

РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГОВИЙ ЦИКЛ ТА ІНСТРУМЕНТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку регіональної економіки існує необхідність створення системи багаторівневого маркетинго-орієнтованого управління розвитком регіону, що обумовлює актуальність дослідження регіонального маркетингового циклу та встановлення інструментів територіального маркетингу. Визначення етапів регіонального маркетингового циклу, де кожний наступний процес ґрунтується на попередньому та вирішення проблеми правильного позиціонування і просування регіону на міжрегіональному ринку є найважливішим фактором забезпечення його сталого розвитку.

Мета дослідження полягає у визначенні етапів регіонального маркетингового циклу, їх послідовності та встановленні інструментів територіального маркетингу. **Методи.** Теоретичною і методологічною основою написання статті стали праці вітчизняних та іноземних науковців, вивчення зарубіжного досвіду, наукові методи аналізу та синтезу, спостереження та порівняння. **Результати дослідження.** У статті на основі вивчення зарубіжного досвіду, спостереження та порівняння роботи маркетингових регіональних інституцій у Сучавському повіті (Румунія) та маркетингових